

Onderwijskundig beleids- en praktijkgericht
wetenschappelijk onderzoek (OBPWO)
themazetting 2026

Inhoudstafel

Situering: Ontwerp van themazetting OBPWO 2026.....	3
Thema 1 : Focus op systeemniveau: wat zijn innovatieve verklarende factoren voor leerwinst en trends in leerprestaties?	5
Inleiding	5
Kennisvragen	6
Verwachte resultaten	6
Looptijd.....	7
Beschikbaar budget	7
Thema 2: Ontwikkeling van (samengestelde) indicatoren over onderwijsuitkomsten in het gewoon basis- en secundair onderwijs	8
Situering.....	8
Kennisvragen	9
Verwachte resultaten	9
Looptijd.....	9
Beschikbaar budget	9
Thema 3: Analyse van de bijdrageregeling in het gewoon en buitengewoon voltijds secundair onderwijs	10
Situering.....	10
Kennisvragen	11
Verwachte resultaten	12
Looptijd.....	13
Beschikbaar budget	13
Bijlage bij thema 3: overzicht van eerder onderzoek	14
Kostenbeheersing in het bso, tso en kso	14
Studiekostenmonitor	15

////////////////////////////////////

Situering: Ontwerp van themazetting OBPWO 2026

Deze themazetting bevat vragen ter ondersteuning van de beleidsontwikkeling, van de implementatie van beleidsmaatregelen door het onderwijsveld en ter versterking van de onderwijsprofessionals.

In de themazetting worden de kennisvragen, verwachte resultaten en mogelijke gebruikers van de onderzoeksresultaten weergegeven. Hoewel de aanleiding voor een thema praktijk- of beleidsgericht kan zijn, verwachten we bij alle thema's aanbevelingen voor praktijk én beleid op basis van de resultaten.

In de omschrijving van het thema wordt eveneens de looptijd van het onderzoek en het maximaal beschikbare budget weergegeven.

De themazetting bevat drie thema's die vertrekken vanuit een brede visie op onderwijskwaliteit, waarbij niet enkel leerprestaties, maar ook context, processen en randvoorwaarden in rekening worden gebracht.

In dat kader richten de eerste twee thema's zich expliciet op het versterken van het inzicht in onderwijskwaliteit en zo het bestaande fragmentaire zicht erop te verdiepen en te verrijken: enerzijds door te zoeken naar innovatieve, verklarende factoren die trends in leerwinst en prestaties beter duiden, en anderzijds door het ontwikkelen van een (set van) samengestelde indicator(en) die verschillende onderwijsuitkomsten samenbrengen om een meer samenhangend en betekenisvol beeld te krijgen van onderwijskwaliteit. Het derde thema verschuift de focus naar de randvoorwaarden van onderwijskwaliteit, met name de betaalbaarheid en transparantie van onderwijs, door de kwaliteit en effectiviteit van bijdrageregelingen in het secundair onderwijs te analyseren en hun relatie tot reële schoolkosten te onderzoeken.

Bij deze themazetting wordt een begeleidende brief gevoegd aan de rectoren en algemeen directeurs van de hoger onderwijsinstellingen in Vlaanderen. In deze brief worden ook de voorwaarden voor deelname en de bepalingen uit de overeenkomst toegelicht.

Voorstellen voor subsidieaanvragen dienen te gebeuren via het hiertoe bedoelde aanvraagformulier.

Hieronder vindt u de lijst met de voorgestelde thema's:

Onderwerp	BBT	Verwachte output	Looptijd	Raming budget
Focus op systeemniveau: wat zijn verklarende factoren voor trends, leerwinst en trends in leerwinst?	Overkoepelende strategische doelstelling 2: De lat hoog leggen voor Onderwijskwaliteit Operationele doelstelling 22:	-Een wetenschappelijk rapport dat de resultaten van het onderzoek systematisch presenteert en methodologische keuzes verantwoordt;	24 maanden	495.000 euro

////////////////////////////////////

Thema 1 : Focus op systeemniveau: wat zijn innovatieve verklarende factoren voor leerwinst en trends in leerprestaties?

Inleiding

Een hoogwaardig onderwijssysteem vereist inzicht in trends in leerprestaties en in de leerwinst die leerlingen over de tijd boeken. Op Vlaams systeemniveau is het essentieel om te begrijpen welke onderliggende mechanismen en factoren schommelingen in resultaten veroorzaken en hoe evoluties in leerwinst kunnen worden verklaard. Recente internationale peilingen zoals PISA tonen bijvoorbeeld aan dat de prestaties van Vlaamse leerlingen in de afgelopen decennia een dalende trend vertonen. Tegelijkertijd blijven verschillen tussen leerlingengroepen aanzienlijk; socio-economische achtergrond en andere contextfactoren blijken een sterke invloed te hebben op deze resultaten en de trends.

Dergelijke bevindingen onderstrepen het beleidsbelang van innovatief, verklarend onderzoek naar onderwijsresultaten op systeemniveau. Met de invoering van de Vlaamse toetsen beschikt Vlaanderen over een instrument dat toelaat om trends in prestaties en op termijn ook voor leerwinst systematisch, breed en gedetailleerd op te volgen. We willen daarbij niet enkel dalingen of stijgingen op systeemniveau in kaart brengen, maar ook op een wetenschappelijk onderbouwde wijze achterhalen wat **de mechanismen en factoren zijn die trends en leerwinst op systeemniveau aandrijven**. Om dit mogelijk te maken, hebben beleidsmakers behoefte aan **innovatieve** indicatoren, instrumenten en analysemethoden.

Klassieke prestatie-indicatoren bieden doorgaans slechts momentopnames en houden onvoldoende rekening met tijdsdynamieken en contextfactoren. Tot nu toe werd vooral vertrokken van ad hoc beschikbare data. In dit onderzoek wordt daarom expliciet ingezet op de verkenning van **vernieuwende, dynamische en verklarende indicatoren, instrumenten en analysemethoden** die trends en leerwinst op systeemniveau beter kunnen duiden op korte en lange termijn. Over de oorzaken van de evoluties wordt veel gespeculeerd, maar veel van die hypothesen zijn nog onvoldoende empirisch onderzocht. Dit project beoogt deze lacune te vullen door in te zetten op innovatieve, dynamische, longitudinale en contextgevoelige indicatoren met meer verklaringskracht.

Mogelijke voorbeelden van relevante en vernieuwende invalshoeken zijn:

- Dynamische indicatoren, zoals veranderingen in (toets-)motivatie, engagement of leerhouding van leerlingen;
- Schoolloopbanen, waaronder studierichtingswissels en schoolwissels, zittenblijven, en specifieke onderwijsbehoeften;
- factoren op klas- en schoolniveau, zoals pedagogische praktijken op de klasvloer, schoolklimaat, of personeelsstabiliteit, met aandacht voor hun rol binnen het bredere systeemniveau;

////////////////////////////////////

Situering

Daarom hebben we nood aan (een) wetenschappelijk onderbouwde samengestelde indicator(en) die toelaat om systematisch te beoordelen in welke mate ons onderwijssysteem én afzonderlijke scholen hun maatschappelijke opdracht waarmaken. Bij het ontwikkelen van zo'n indicator(en) moet men rekening houden met de specifieke kenmerken van de verschillende onderwijsniveaus en met welke gegevens nu al beschikbaar zijn of nog gekoppeld moeten worden.

////////////////////////////////////

Kennisvragen

We vragen

- de ontwikkeling en operationalisering van een wetenschappelijk onderbouwde (samengestelde) indicator(en), die zowel inzicht geeft in de output van scholen als in het respecteren van het leerrecht.
- de operationalisering van de (samengestelde) indicator(en) zodat deze gebruikt kan worden door de Onderwijsinspectie en bruikbaar is voor het evalueren van beleidsmaatregelen en in het kader van uitgavetoetsingen.
- de garantie dat de (samengestelde) indicator(en) jaarlijks opnieuw kan/kunnen samengesteld/berekend kan worden op basis van administratieve data.
- een onderbouwde analyse van haalbaarheid, kansen, risico's, knelpunten en de randvoorwaarden om deze (samengestelde) indicator(en) te gebruiken. Hierbij verwachten we ook een analyse van inzichten uit andere onderwijssystemen rond het werken met samengestelde indicator(en).

Bij de ontwikkeling van deze samengestelde indicator(en) moet rekening gehouden worden met de onderwijsniveaus en finaliteiten en de vereiste informatie op instellings- en op systeemniveau. We verwachten dat de onderzoekers ook rekening houden met het Referentiekader voor Onderwijskwaliteit.

Verwachte resultaten

Als output van dit onderzoek verwachten we een antwoord op de hoger genoemde kennisvragen met minstens:

- een operationeel en wetenschappelijk onderbouwd voorstel tot onderbouwde samengestelde indicator(en) dat een antwoord biedt op de hogergenoemde kennisvragen en dat zowel inzicht geeft in de output van scholen als in het respecteren van het leerrecht.
- een uitgewerkt theoretisch kader en de methodologische verantwoording en overwegingen (ook m.b.t. de samenstelling van de indicatoren(set)).
- aanbevelingen voor een correct en onderbouwd gebruik van de ontwikkelde indicator(en)
- Een wetenschappelijke rapportering van de constructie van de (samengestelde) indicator(en).

Looptijd

We voorzien voor dit onderzoek een looptijd van 18 maanden.

Beschikbaar budget

Voor dit onderzoek wordt een bedrag van maximaal 225.000 euro voorzien.

////////////////////////////////////

Situering

Het onderzoek dient te resulteren in wetenschappelijk onderbouwde inzichten en beleidsaanbevelingen ter ondersteuning van een rechtvaardig, transparant en beheersbaar kostenbeleid.

We verwachten dat in dit onderzoek de volgende kennisvragen op een wetenschappelijk verantwoorde wijze beantwoord worden:

1. Welke types bijdrageregelingen worden onderscheiden in het gewoon en buitengewoon voltijds secundair onderwijs (structuur, categorieën, transparantie, detailniveau)? In welke mate hebben beleidsevoluties hier een impact op?
2. Welke verschillen en gelijkenissen zijn er:
 - o naar schoolkenmerken (net, grootte, studierichtingen, stedelijk/ruraal, SES-profiel),
 - o naar regio?
3. Welke inhoudelijke en financiële verschillen in de bijdrageregeling bestaan er tussen scholen die dezelfde studierichting aanbieden, en welke factoren verklaren deze variatie?
4. Welke factoren verklaren variatie tussen scholen?
5. In hoeverre zijn bijdrageregelingen onderling vergelijkbaar?

1. In welke mate komen de daadwerkelijke kosten voor ouders overeen met de geraamde bedragen in de bijdrageregelingen?
2. Waar doen zich systematische afwijkingen voor (onder- of overschatting), zowel binnen categorieën van de bijdrageregeling als tussen scholen? Welke factoren verklaren deze verschillen?
3. Welke schoolkosten worden (niet) opgenomen in de bijdrageregelingen, en waarom?
4. Hoe ervaren ouders en leerlingen de transparantie en voorspelbaarheid van de kosten?
5. Hoe organiseren scholen hun interne besluitvorming en beleidsvoering over schoolkosten, en welke factoren beïnvloeden de gemaakte keuzes?

Pagina 11 van 16

6. In welke mate heeft het kostenbeleid van de school een invloed op de schoolkosten? In welke mate zijn er verschillen tussen scholen op dit vlak?

Transparantie, voorspelbaarheid en afstemming op de specifieke studierichtingen?

1. Hoe geven scholen invulling aan de verwachtingen inzake transparantie, voorspelbaarheid en afstemming op de specifieke studierichtingen en studiejaren? Welke impact heeft dit op hun beleid?
2. Welke evoluties zijn zichtbaar in de opbouw en communicatie van bijdrageregelingen?
3. Welke factoren beïnvloeden de implementatie en naleving van (nieuwe) regelgeving rond bijdrageregelingen?
4. Wat is het effect op:
 - a. de hoogte en spreiding van schoolkosten,
 - b. de transparantie, begrijpelijkheid en voorspelbaarheid van schoolkosten?
5. Welke knelpunten en succesfactoren ervaren scholen, ouders en andere stakeholders?

Bij de beantwoording van deze onderzoeksvragen dient aandacht besteed te worden aan zowel de praktijkkosten in het tso, bso en kso als aan het volledige spectrum van schoolkosten in het gewoon en buitengewoon secundair onderwijs.

Beleidsaanbevelingen

1. Wat zijn goede praktijkvoorbeelden van bijdrageregelingen?
2. Hoe kan de naleving en regelgeving van bijdrageregelingen verbeterd worden? Wie zijn hierin relevante actoren?
3. Welke sturingsmechanismen blijken hierin effectief? Zijn er inspirerende voorbeelden uit vergelijkbare onderwijssystemen?
4. Welke vormen van ondersteuning (instrumenten, kaders, ...) hebben scholen nodig om kosten transparant en beheersbaar te maken? Wat zijn onderbouwde benaderingen en instrumenten om een schoolkostenbeleid te ontwikkelen?
5. Welke voorwaarden dienen gesteld te worden aan betrokkenen en organisaties, maar ook aan indicatoren en databronnen, om gegevens over schoolkosten op een valide en vergelijkbare wijze te verzamelen en te analyseren?

We verwachten een adequate en realistische aanpak om de hogergenoemde kennisvragen op een wetenschappelijk onderbouwde manier te beantwoorden. Er dient rekening gehouden te worden met de uitdagingen inzake dataverzameling die in eerdere onderzoeken over dit thema ervaren werden. We verwachten dat voor de beantwoording van de kennisvragen meerdere perspectieven meegenomen worden, dus niet enkel deze van de scholen, maar ook van ouders en andere relevante actoren. Er moet rekening gehouden worden met mogelijke drempels voor deelname door alle actoren (bijv. planlast, moeilijk bereikbare ouders, ...). Het onderzoek dient verder te bouwen op inzichten uit recent onderzoek naar kostenbeheersing en is complementair aan andere projecten in het kader van kostenbeheersing.

Verwachte resultaten

////////////////////////////////////

De aanbevelingen zijn om meer inzicht te krijgen in de kostenstromen, onder meer door de bijdrageregelingen van scholen toegankelijker, transparanter en beter vergelijkbaar te maken. Zo kan een toekomstige verdeling van werkingsmiddelen sterker onderbouwd worden. Daarbij moet rekening worden gehouden met structurele verschillen tussen opleidingen, met zowel praktijkkosten als totale schoolkosten, en met een duidelijke en meetbare impact voor leerlingen en ouders. Daarnaast blijft het belangrijk om sterk in te zetten op kostenbeheersing via betere communicatie, meer transparantie in de bijdrageregelingen en een versterkt schoolkostenbeleid.

Tussen 2016 en 2020 werd in het kader van het Steunpunt SONO een [studiekostenmonitor](#) ontwikkeld en uitgevoerd. Er werden verscheidene rapporten gepubliceerd. Wij geven hieronder een kort overzicht van de resultaten van deze onderzoeken.

- Anno 2018 bedroeg de totale mediaanstudiekost voor een schooljaar 1.207,35 euro. De voornaamste uitgaven zijn schooldrukwerk, vervoerskosten, ICT, duurzaam schoolmateriaal (bv. boekentas, rekenmachine), niet-duurzaam schoolmateriaal (bv. schrijfgerief, agenda, mappen) en ééndaagse en meerdaagse schoolactiviteiten. De mediaankost lag hoger in het eerste jaar dan in het tweede jaar, en hoger in VGO-scholen dan in (O)GO-scholen.

- In 2018 bedroeg de mediaankost in de tweede graad bedraagt 1.134,29 euro per schooljaar. De belangrijkste uitgaven zijn verbonden aan schoolboeken en drukwerk, vervoerskosten en ICT-materialen. Richtingen in aso en tso blijken in de tweede graad duurder dan die in bso en kso. In de derde graad bedroeg de mediaankost 1.502,74 euro per schooljaar. Ook hier vormen schoolboeken en drukwerk, vervoerskosten en ICT-materialen de belangrijkste uitgavenposten. In de derde graad zijn richtingen in het bso het duurst, gevolgd door aso, tso en kso.

- In 2018 bedroeg de mediaanstudiekost van een schooljaar in het BuSO 450 euro. De belangrijkste kostenrubrieken zijn duurzame schooluitrusting (bv. boekentas, pennenzak, ...), ICT-materialen, kosten verbonden aan een functiebeperking en schoolboeken en drukwerk.

- ////////////////////////////////////

OBPWO themazetting